

Uzmanlık öğrencilerinin hekim hakları konusundaki bilgi düzeylerine ilişkin öz değerlendirmeleri

Self-evaluation of residency students' knowledge about physician rights

Selen Can Temürkol^{ID} Ahsen Kaya^{ID}

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

ÖZ

Amaç: Bu çalışmanın amacı; Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde tıpta uzmanlık eğitimi alan uzmanlık öğrencilerinin hekim hakları konusundaki eğitim ve bilgi düzeylerine ilişkin öz değerlendirmelerinin belirlenmesi, hak ihlali deneyimlerinin ve güncel hekim hakları sorunlarına yönelik görüşlerinin incelenmesidir.

Gereç ve Yöntem: Ekim 2020-Ekim 2021 tarihleri arasında Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde görevli 278 uzmanlık öğrencisine yüz yüze ve çevrimiçi ortamda anket uygulandı. Anket formu ile uzmanlık öğrencilerinin; demografik ve mesleki özellikleri, hekim hakları konusundaki eğitim ve bilgi düzeylerine ilişkin öz değerlendirmeleri, hak ihlali deneyimleri ve güncel hekim hakları sorunlarına yönelik görüşleri belirlendi. 276 anket değerlendirmeye alındı. Veriler, IBM SPSS 24.0 programı ile analiz edildi. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak belirlendi.

Bulgular: Tıp fakültesinde hekim hakları eğitimi alma oranı (%72,1), uzmanlık eğitimi dönemine göre (%29,7) daha fazlaydı. Uzmanlık öğrencilerinin %87'si hekim hakları konusundaki bilgisini "az" ve "orta" düzey olarak değerlendirdi. Hekim hakları bilgi düzeyi "orta/yeterli" olan uzmanlık öğrencileri; daha çok hekim hakları veya hasta hakları eğitimi almış olanlardı ($p < 0,05$). Katılımcıların %69,2'si hekim hakkı ihlaline tanık olduğunu belirtti. Mesleki deneyim süresinin, günlük hasta sayısının, günlük çalışma saatinin daha fazla olması ve nöbet tutma durumu; hekim hakkı ihlali tanıklığı ile ilişkilendirildi ($p < 0,05$). Uzmanlık öğrencileri; en sık çalışma koşulları (%90,5), maaş (%89,5), hasta-hekim ilişkileri (%86,9) konusundaki hekim haklarında sorun olduğunu düşünmekteydi.

Sonuç: Uzmanlık öğrencilerinin, hekim hakları konusundaki bilgi düzeyleri üzerine öz değerlendirmeleri; bu konuda kendilerini eksik bulduklarını ve eğitime ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Bu nedenle hem tıp fakültesi hem de uzmanlık eğitim programlarında hekim hakları konusuna daha fazla zaman ve kaynak ayrılması gerekmektedir. Ülkemizde, hekim haklarının korunması ve geliştirilmesi konusunda uygulanabilir yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır.

Anahtar Sözcükler: Hekim hakları, tıp eğitimi, tıpta uzmanlık, sağlık hukuku.

**16 Ekim 2021 tarihinde karma yapılan 2. Uluslararası ve 18. Ulusal Adli Bilimler Kongresi'nde ön çalışma şeklinde sözel bildiri olarak sunulan bu çalışma; Doç. Dr. Ahsen Kaya danışmanlığında yürütülen ve Dr. Selen Can Temürkol tarafından hazırlanan "Tıpta Uzmanlık Öğrencilerinin Hekim Hakları ile İlgili Bilgi Düzeylerinin Değerlendirilmesi" başlıklı tıpta uzmanlık tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

ABSTRACT

Aim: The aim of this study is to determine self-assessment on the education and knowledge level on physician rights, to examine experiences of violation of rights and opinions about current physician rights problems of the residents studying in the medical residency programs of Ege University Faculty of Medicine.

Sorumlu yazar: Selen Can Temürkol
Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı, İzmir,
Türkiye
E-posta: selen.can.91@gmail.com
Başvuru tarihi: 10.01.2023 Kabul tarihi: 02.05.2023

Materials and Methods: Between October 2020 and October 2021, 278 residents working at Ege University Medical Faculty Hospital were surveyed face to face and online. Demographic characteristics, professional characteristics, self-assessment on the education and knowledge level on physician rights; experiences of violation of rights and opinions about current physician rights problems of medical residents were evaluated with a questionnaire. 276 questionnaires were evaluated. Data were analyzed with the IBM SPSS 24.0 Statistics Program. Statistical significance level was determined as $p<0.05$.

Results: The rate of receiving physician rights education in the medical faculty (72.1%) was higher than in the residency program period (29.7%). 87% of the residents rated their knowledge of physician rights as "low" and "moderate". Residents with "moderate/adequate" knowledge of physician rights were mostly those who had received physician rights or patient rights education ($p<0.05$). 69.2% of the participants stated that they had witnessed a violation of physician right. Longer professional experience, higher number of patients per day, longer working hours and being on night shift were associated with witnessing a violation of physician rights ($p<0.05$). Residents mostly thought that there were problems with physician rights in terms of working conditions (90.5%), salary (89.5%), patient-physician relations (86.9%).

Conclusion: Self-assessment of medical residents on the level of knowledge about physician rights shows that they find themselves lacking in this subject and need training. For this reason, more time and resources should be allocated to the teaching of physician rights in both medical faculties and medical residency programs. In our country there is a need for applicable legal regulations for the protection and development of physician rights.

Keywords: Physician rights, medical education, medical residency, health law.

GİRİŞ

Hekimler; görev ve yükümlülüklerini, mesleğinin gerektirdiği etik ilkeler ile hak ve sorumluluklar çerçevesinde yerine getirmektedir (1). Hekimlerin; sağlık hizmeti sundukları kişilere, topluma, idareye, çalıştıkları/eğitim gördükleri kurumlara ilişkin hakları bulunmaktadır (2–4). Ülkemizde hekim hakları, özel bir yasal düzenlemeyle açıkça belirlenmediğinden; konu değerlendirilirken "İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi" gibi uluslararası sözleşmeler, "Anayasa", "Tıbbi Deontoloji Tüzüğü", "Hasta Hakları Yönetmeliği", "Türk Ceza Kanunu" gibi sağlık hukukunu ilgilendiren ulusal düzenlemeler ve "Hekimlik Meslek Etiği Kuralları" gibi etik düzenlemeler göz önünde bulundurulmaktadır (3). Dolayısıyla bu çeşitlilik; hekimlerin sahip olduğu hakların, benimsenmesinde ve uygulanmasında problemler yaşanmasına neden olmaktadır (4, 5).

Hekimlerin kendilerine tanınan haklar konusunda bilgi sahibi olmaları, yetki sınırlarını ve yükümlülüklerini yerine getirmediklerinde karşılaşılabilecekleri durumları bilmeleri meslek yaşantıları için önemlidir. Her hekimin; sağlık hizmetlerini ilgilendiren güncel mesleki, yasal ve etik düzenlemeleri bilmesi ve takip etmesi gerekmektedir (6). Ülkemizde; hekimlerin sağlık hizmetlerini düzenleyen mevzuat konusundaki

bilgi düzeyleri yeterli değildir (7–11). Tıp eğitimi müfredatlarında; sağlık hukuku konusuna detaylı yer verilmesi, hekimlerde hak ve sorumluluk bilincinin gelişmesi bakımından önemlidir (10). Ancak; hekimlerin tıp fakültesinde sağlık hukuku eğitimi alma oranları (%19,4-%34,5) düşüktür (7, 9).

Ülkemizde tıp fakülteleri; güncel "Ulusal Çekirdek Eğitim Programı (UÇEP)" doğrultusunda kendi eğitim programlarını oluşturmaktadır. Mezuniyet öncesi tıp eğitim programları; hekimlik uygulamalarına, tıp alanı bilgisine ve profesyonelliğe yönelik eğitim içeriklerini ağırlıklı olarak kapsamaktadır (1, 12). UÇEP-2014'te; profesyonelliğe ilişkin eğitim içeriği alt başlıklarında, tıp etiği, mesleki değerler, etik sorumluluklar, toplumsal değerler ve sorumluluklar, sağlık süreçlerinde yasal problemler, hasta hakları, hekim sorumlulukları, hasta-hekim ilişkisi gibi kavramlara yer verilmiştir (12). UÇEP-2020'de; tıp fakültesini bitiren bir hekimin karşılaşılabileceği ve yönetebilmesi gereken hukuki-etik durumlar başlığı genişletilmiş olup hekim hakları ile sorumlulukları eklenmiştir (1).

Tıpta uzmanlık eğitimi programları; "Tıpta ve Diş Hekimliğinde Uzmanlık Eğitimi Yönetmeliği (TDUEY)" ile düzenlenmekte ve her uzmanlık dalına özgü oluşturulmuş çekirdek eğitim

müfredatı ve program standartlarına göre yürütülmektedir (13, 14). Uzmanlık alanlarının çoğunun çekirdek eğitim müfredatında; “hekim hakları veya hasta hakları”, kazanılacak yetkinlikler arasında tanımlanmamıştır (15).

Literatür incelendiğinde; ülkemizde hekimlerin sağlık hukuku alanındaki bilgi düzeylerinin ve görüşlerinin değerlendirildiği çalışmaların; genellikle hasta hakları, hekim yükümlülükleri/sorumlulukları, tıbbi uygulama hataları, tıp etiği, sağlık mevzuatı konularına yoğunlaştığı görülmektedir (3, 7, 10, 11, 16). Ancak, hekim hakları konusunda az sayıda araştırma bulunmaktadır (8, 17). Bu çalışmada; tıpta uzmanlık öğrencilerinin hekim hakları konusundaki eğitim ve bilgi düzeylerine ilişkin öz değerlendirmelerinin belirlenmesi, ayrıca hak ihlali deneyimlerinin ve güncel hekim hakları sorunlarına yönelik görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Kesitsel tipteki bu araştırma için; Ege Üniversitesi Tıbbi Araştırmalar Etik Kurulu'nun onayı (03.09.2020 tarihli, 20-9T/33 karar numaralı) alınmıştır. Araştırmanın evrenini Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi tıpta uzmanlık programlarında eğitim alan hekimler oluşturmaktadır. Araştırma sürecinde; eğitim programlarına başlayan ve tamamlayan hekimler nedeniyle ulaşılabilecek uzmanlık öğrencisi sayısının değişken olabileceği öngörülmüştür. Dekanlık tarafından Eylül 2021'de 788 uzmanlık öğrencisinin görev yaptığı belirtilmiştir. Örneklem seçimi yapılmamış olup tüm uzmanlık öğrencilerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Veriler, Ekim 2020-Ekim 2021 tarihleri arasında toplanmıştır. Çalışmaya katılmayı kabul eden 278 uzmanlık öğrencisine yüz yüze ve çevrimiçi ortamda hazırlanan anket formu uygulanmıştır. 276 anket değerlendirmeye alınmıştır. Katılım oranı %35'tir. Anket formu (Şekil-1); katılımcıların demografik/mesleki özelliklerini, hekim hakları konusundaki eğitim ve bilgi düzeylerine ilişkin öz değerlendirmelerini, hak ihlali deneyimlerini ve güncel hekim hakları sorunlarına yönelik görüşlerini belirlemeye yönelik sorular içermektedir.

Veriler, IBM SPSS (Statistics for Windows, Version 24.0. Armonk, NY: IBM Corp.) programı ile analiz edilmiştir. Tanımlayıcı analizler; frekans, ortalama, standart sapma, minimum-maksimum değerleri ile belirtilmiştir. Katılımcıların cevap dağılımına göre bazı değişkenler açısından yeniden gruplandırma yapılarak analizler bu

gruplar üzerinden çalışılmıştır. Çözümleyici analizlerde Pearson Ki-kare testi ve Fisher'in kesin testi uygulanmıştır. İki den fazla grubu olan karşılaştırmalarda Bonferroni düzeltmesi yapılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak belirlenmiştir.

BULGULAR

Demografik /Mesleki Özellikler

Uzmanlık öğrencilerinin yaş ortalaması $28,24 \pm 2,76$ ve mesleki deneyim süresi ortalaması $3,32 \pm 2,37$ yıldır. Katılımcıların %88'i (n=243) 2015-2021 yılları arasında tıp fakültesi eğitimlerini tamamladıklarını bildirdi. Demografik ve mesleki özellikler Tablo-1'de gösterildi.

Eğitim ve Bilgi Düzeyi Öz Değerlendirmeleri ve İlişkili Faktörler

Katılımcıların en çok tıp fakültesi döneminde (%72,1, n=199) hekim hakları konusunda eğitim aldığı görüldü. Uzmanlık eğitimleri sırasında hekim hakları konusunda eğitim alanların oranı %29,7 (n=82) iken, hasta hakları konusunda eğitim alanların oranı %36,6 (n=101) idi. Tıp fakültesi ve uzmanlık dönemlerinde alınan hekim hakları eğitimlerinin yeterli görülme oranları sırasıyla %15,6 (n=43) ve %6,5 (n=18) idi (Tablo-2).

Katılımcıların çoğu hekim hakları (%87), hasta hakları ve tıpta uzmanlık eğitimini ilgilendiren temel yasal düzenlemeler (%72,5-85,8) konusunda bilgisini “az” ve “orta” düzey olarak değerlendirdi (Tablo-3).

Hekim hakları konusunda bilgi düzeylerini “az” olarak değerlendirenler daha çok yaşı ≤ 28 ($\chi^2=8,359$, $p=0,015$) veya mesleki deneyim süresi ≤ 3 yıl olanlardı ($\chi^2=7,767$, $p=0,021$) (Tablo-4). Eğitim alınan tıp bilim alanı ($\chi^2=6,202$, $p=0,185$) ve kadro ($\chi^2=2,264$, $p=0,687$) ile hekim hakları bilgi düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmadı.

Hekim hakları bilgi düzeyi “orta/yeterli” olanlar çoğunlukla hekim hakları veya hasta hakları eğitimi almış uzmanlık öğrencileriyken (%45,7-%56,1); fikri olmayanların daha çok eğitim almamış katılımcılar (%10,3-%25,4) olduğu görüldü ($p < 0,05$) (Tablo-4). Hasta hakları bilgi düzeyi “orta/yeterli” olan uzmanlık öğrencileri; daha çok hasta hakları eğitimi almış olanlardı ($\chi^2=23,378$, $p < 0,001$) (Tablo-4).

Tıpta uzmanlık eğitimini ilgilendiren temel düzenlemeler olan TDUEY, Devlet Memurları Kanunu (DMK) ve Yükseköğretim Kanunu (YK) konusunda fikrinin olmadığını belirten uzmanlık öğrencileri; daha çok hekim hakları eğitimi almamış olanlardı ($p < 0,05$).

Demografik / Mesleki Özellikler

1. Yaşınız:

2. Cinsiyetiniz: Kadın Erkek

3. Tıp fakültesinden mezun olduğunuz yıl:

4. Aktif hekimlik yaptığınız süre: ..../yıl

5. Görev yaptığınız anabilim dalı:

6. Kadronuz: SBA YÖK YBU

7. Günlük çalışma süreniz: <8 saat ≥8 saat Belirsiz/Değişken

8. Poliklinikte baktığınız günlük ortalama hasta sayısı:

9. Nöbet tutuyor musunuz? Hayır Evet (...../ay)

Eğitim ve Bilgi Düzeyine İlişkin Öz Değerlendirme

10. Mezuniyet öncesi tıp fakültesinde “hekim hakları” ile ilgili bir eğitim aldınız mı?

Evet, yeterliydi Evet, ancak yetersizdi Hayır

11. Uzmanlık eğitiminiz sırasında “hekim hakları” ile ilgili hizmet içi eğitim aldınız mı?

Evet, yeterliydi Evet, ancak yetersizdi Hayır

12. Uzmanlık eğitiminiz sırasında “hasta hakları” ile ilgili hizmet içi eğitim aldınız mı?

Evet, yeterliydi Evet, ancak yetersizdi Hayır

13. Aşağıdaki konularda bilgi düzeyinizi puanlayınız.

	Fikrim yok	Az	Orta	Yeterli
Hekim hakları	☐	☐	☐	☐
Hasta hakları	☐	☐	☐	☐
Tıpta ve Dış Hekimliğinde Uzmanlık Eğitimi Yönetmeliği	☐	☐	☐	☐
Devlet Memurları Kanunu	☐	☐	☐	☐
Yükseköğretim Kanunu	☐	☐	☐	☐

Hak İhlali Deneyimi ve Güncel Hekim Hakları Sorunları

14. Hekim haklarının ihlal edildiğine tanık oldunuz mu?

Hayır, olmadım.
 Evet (lütfen hangi hak/haklar olduğunu belirtiniz)

15. Sizce günümüzde hangi konudaki hekim haklarında sorunlar vardır? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

Hasta-hekim ilişkileri Uzmanlık eğitimi Çalışma koşulları
 Maaş İzinler Sosyal güvence
 Diğer, lütfen belirtiniz

Şekil 1- Anket Formu.

Hak İhlali Deneyimleri ve İlişkili Faktörler

Katılımcıların %69,2'si (n=184) “Hekim hakkı ihlaline tanık oldunuz mu?” sorusuna “evet” yanıtını verdi. Ayrıca; katılımcılardan ihlal edildiğine tanık oldukları hakları belirtmeleri istenmiş olup cevapları gruplandırılarak değerlendirildi (Tablo-5).

Hekim hakkı ihlaline tanık olma durumu ile mesleki deneyim süresi ($\chi^2=9,537$, $p=0,002$),

poliklinikte günlük bakılan hasta sayısı ($\chi^2=5,878$, $p=0,015$), günlük çalışma saati ($\chi^2=5,636$, $p=0,018$) ve nöbet tutma durumu ($\chi^2=7,172$, $p=0,007$) arasında anlamlı ilişki tespit edildi (Tablo-6). Cinsiyet ($\chi^2=1,355$, $p=0,244$), yaş grubu ($\chi^2=2,626$, $p=0,105$), tıp bilim alanı ($\chi^2=0,608$, $p=0,738$), kadro ($\chi^2=1,775$, $p=0,412$), hekim hakları konusunda eğitim alma durumu ($\chi^2=0,259$, $p=0,611$) ve bilgi düzeyi ($\chi^2=0,852$,

p=0,653) ile hekim hakkı ihlaline tanık olma durumu arasında ilişki bulunmadı.

Hekim Hakları Konusundaki Sorunlara Yönelik Görüşler

Uzmanlık öğrencileri; "Sizce günümüzde hangi konudaki hekim haklarında sorunlar vardır?"

sorusunu en sık çalışma koşulları (%90,5), maaş (%89,5), hasta-hekim ilişkileri (%86,9) şeklinde cevapladı (Tablo-7). Yabancı uyruklu (YBU) kadrosunda görev yapan katılımcıların sosyal güvenlik haklarında sorun olduğunu düşünme oranı (%77,8), YÖK kadrosundakilere göre (%44,1) daha yüksekti ($\chi^2=7,414$, $p=0,025$).

Tablo-1. Uzmanlık öğrencilerinin demografik ve mesleki özellikleri.

Demografik-Mesleki Özellikler	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet (n=276)		
Kadın	133	48,2
Erkek	143	51,8
Yaş Grubu (n=276)		
≤28 yıl	162	58,7
>28 yıl	114	41,3
Mesleki Deneyim Süresi (n=275)		
≤3 yıl	160	58,2
>3 yıl	115	41,8
Minimum-Maksimum		0-16
Tıp Bilim Alanı (n=276)		
Dahili	157	56,9
Cerrahi	92	33,3
Temel	27	9,8
Kadro * (n=276)		
YÖK	170	61,6
SBA	88	31,9
YBU	18	6,5
Günlük Çalışma Süresi (n=276)		
<8 saat	46	16,7
≥8 saat	151	54,7
Belirsiz/değişken	78	28,3
Belirtilmemiş	1	0,3
Poliklinik Hizmeti (n=276)		
Var	231	83,7
Yok	45	16,3
Günlük Hasta Sayısı (n=216)		
1-32	137	63,4
≥33	79	36,6
Minimum-Maksimum		3-250
Ortalama		32,80±28,24
Nöbet Tutma Durumu (n=275)		
Evet	214	77,8
Hayır	61	22,2
Aylık Nöbet Sayısı (n=207)		
≤10	197	95,2
>10	10	4,8
Minimum- Maksimum		1-15
Ortalama		6,65±2,75

*YÖK: Yükseköğretim Kurulu, SBA: Sağlık Bakanlığı adına üniversite, YBU: Yabancı uyruklu.

Tablo-2. Uzmanlık öğrencilerinin hekim hakları ve hasta hakları ile ilgili eğitim alma durumları ve aldıkları eğitimler konusundaki görüşleri.

Eğitim Türü ve Dönemi	Eğitim Aldı				Eğitim Almadı		Toplam	
	Yeterli		Yetersiz		n	%	n	%
	n	%	n	%				
Hekim Hakları								
Tıp Fakültesi	43	15,6	156	56,5	77	27,9	276	100,0
Uzmanlık	18	6,5	64	23,2	194	70,3	276	100,0
Hasta Hakları*								
Uzmanlık	27	9,8	74	26,8	175	63,4	276	100,0

*Mezuniyet Öncesi Tıp Eğitimi Ulusal Çekirdek Eğitim Programında "hasta hakları eğitimi" yer aldığından, tüm katılımcıların tıp fakültesinde hasta hakları eğitimi aldığı kabul edilmiş olup ayrıca sorulmamıştır.

Tablo-3. Uzmanlık öğrencilerinin hekim hakları, hasta hakları ve yasal düzenlemelerle ilgili bilgi düzeyleri konusundaki görüşleri.

	Bilgi Düzeyi Öz Değerlendirmesi									
	Fikrim yok		Az		Orta		Yeterli		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Hekim Hakları	23	8,3	147	53,3	93	33,7	13	4,7	276	100,0
Hasta Hakları	14	5,1	108	39,1	129	46,7	25	9,1	276	100,0
TDUEY*	28	10,2	160	58,2	71	25,8	16	5,8	275	100,0
DMK*	48	17,4	149	54,0	64	23,2	15	5,4	276	100,0
YK*	67	24,3	162	58,7	38	13,8	9	3,2	276	100,0

*TDUEY: Tıpta ve Diş Hekimliğinde Uzmanlık Eğitimi Yönetmeliği, DMK: Devlet Memurları Kanunu, YK: Yükseköğretim Kanunu.

Tablo-4. Uzmanlık öğrencilerinin hekim hakları ve hasta hakları konusundaki bilgi düzeyi öz değerlendirmeleri ile ilişkili özellikler.

	Bilgi Düzeyi Öz Değerlendirmesi (BDÖD)										X ²	P*
	Fikrim yok		Az		Orta/Yeterli		Toplam		n	%		
	n	%	n	%	n	%	n	%				
Hekim Hakları BDÖD												
Yaş (n=276)												
≤28 yıl	9	5,5	97	59,9	56	34,6	162	100,0	8,359	0,015		
>28 yıl	14	12,2	50	43,9	50	43,9	114	100,0				
MDS[†] (n=275)												
≤3 yıl	10	6,2	96	60,0	54	33,8	160	100,0	7,767	0,021		
>3 yıl	13	11,3	50	43,5	52	45,2	115	100,0				
Hekim Hakları Eğitimi												
Tıp fakültesi	Almış	5	2,5	103	51,8	91	45,7	199	100,0	39,263	0,000	
	Almamış	18	23,4	44	57,1	15	19,5	77	100,0			

Uzmanlık	Almış	-	-	36	43,9	46	56,1	82	100,0	21,147	0,000
	Almamış	23	11,9	111	57,2	60	30,9	194	100,0		
Herhangi bir dönem^{††}	Almış	5	2,4	105	51,2	95	46,4	205	100,0	46,914	0,000
	Almamış	18	25,4	42	59,1	11	15,5	71	100,0		
Hasta Hakları Eğitimi											
Uzmanlık	Almış	5	5,0	46	45,5	50	49,5	101	100,0	9,078	0,011
	Almamış	18	10,3	101	57,7	56	32,0	175	100,0		

Hasta Hakları BDÖD

Hekim Hakları Eğitimi

Herhangi bir dönem^{††}	Almış	4	2,0	80	39,0	121	59,0	205	100,0	16,795	0,000
	Almamış	10	14,1	28	39,4	33	46,5	71	100,0		

Hasta Hakları Eğitimi

Uzmanlık	Almış	1	1,0	25	24,7	75	74,3	101	100,0	23,378	0,000
	Almamış	13	7,4	83	47,4	79	45,2	175	100,0		

°Pearson Ki Kare Testi

†Mesleki Deneyim Süresi

††Tıp fakültesi veya uzmanlık eğitim döneminin en az birinde eğitim alma durumu

Tablo-5. Uzmanlık öğrencilerinin ihlal edildiğine tanık oldukları haklar ve dağılımı.

	İhlal Edildiği Belirtilen Haklar	Sayı (n)	Yüzde (%) *
Çalışma Koşulları	Mesai saatleri, dinlenme hakkı, öğle tatili, yemek molası, poliklinikte bakılan hasta sayısı, tıbbi araç-gereç temini, nöbet sistemi/nöbet sayısı, nöbet ertesi izin hakkı	84	45,7
Güvenlik	Sağlıklı ve güvenli çalışma hakkı, şiddetsiz ortamda çalışma hakkı	46	25,0
Ücretlendirme	Yeterli ücret elde etme (maaş) hakkı, rapor/izin nedeniyle yapılan kesintiler, fazla mesai/nöbet/görevlendirme ücretleri, yabancı uyruklu hekimlerin maaş hakkı, emekli maaşları	40	21,7
Uzmanlık Eğitimi	Uzmanlık eğitimi yetersizliği, eş-mazeret tayini yapabilme, yönetmeliğe uymayan şekilde görevlendirilmeme hakkı, mobbing olmayan ortamda eğitim alma hakkı, öğretim üyelerinin yeterliliğinin denetimi, eğitici gözetiminde hasta bakılmaması	38	20,7
İzinler	Yıllık izin, annelik izni, süt izni, evlilik izni, babalık izni, radyasyon izni, ücretsiz izin hakkı	35	19,0
Hekim-Hasta İlişkisi	Hastanın saygılı davranmasını ve iş birliği yapmasını bekleme hakları, hastadan doğru bilgi alma hakkı, hizmetten çekilme hakkı	26	14,1
Diğer Haklar	Sendika üyeliği hakkı, sağlık politikalarında görüş belirtme hakkı, sosyal güvence hakkı, yaşama hakkı	21	11,4

*Yüzdeler 184 kişi üzerinden hesaplanmıştır. Birden fazla cevap belirten katılımcı olduğundan toplam yüzde %100'den fazladır.

Tablo-6. Uzmanlık öğrencilerinin mesleki ve çalışma özellikleri ile hekim hakkı ihlali tanıklığı.

Mesleki ve Çalışma Özellikleri	Hekim Hakkı İhlali Tanıklığı						X ²	p
	Evet		Hayır		Toplam			
	n	%	n	%	n	%		
Mesleki Deneyim Süresi (n=265)								
≤3 yıl	97	61,8	60	38,2	157	100,0	9,537	0,002*
>3 yıl	86	79,6	22	20,4	108	100,0		
Poliklinik Hizmeti (n=266)								
Var	155	70,1	66	29,9	221	100,0	0,568	0,451 [†]
Yok	29	64,4	16	35,6	45	100,0		
Günlük Hasta Sayısı (n=211)								
1-32	87	64,0	49	36,0	136	100,0	5,878	0,015*
≥ 33	60	80,0	15	20,0	75	100,0		
Günlük Çalışma Saati (n=265)								
<8	25	54,3	21	45,7	46	100,0	5,636	0,018*
≥8/belirsiz/değişken	158	72,1	61	27,9	219	100,0		
Nöbet Tutma Durumu (n=265)								
Evet	150	73,2	55	26,8	205	100,0	7,172	0,007*
Hayır	33	55,0	27	45,0	60	100,0		
Aylık Nöbet Sayısı (n=198)								
≤10	137	72,9	51	27,1	188	100,0	---	0,545 [†]
>10	7	70,0	3	30,0	10	100,0		

*Pearson Ki Kare Testi, †Fisher Kesin Ki Kare Testi

Tablo-7. Uzmanlık öğrencilerinin “Sizce günümüzde hangi konudaki hekim haklarında sorunlar vardır?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı.

Güncel Hekim Hakları Sorunları	Sayı (n)	Yüzde (%) *
Çalışma Koşulları	249	90,5
Maaş	246	89,5
Hasta-Hekim İlişkisi	239	86,9
Uzmanlık Eğitimi	221	80,4
İzinler	188	68,4
Sosyal Güvence	131	47,6
Diğer [†]	3	1,1

*Birden fazla önerme seçilebilmiştir. Yüzde oranları; her bir seçeneği işaretleyenlerin/belirtenlerin, soruya cevap veren toplam kişi sayısına (n=275) oranlanması ile hesaplanmıştır.

†Diğer: Fazla sayıda uzmanlık öğrencisi alımı nedeniyle eğitim kalitesinin düşmesi, tabip odası/dernekler/sendikalar gibi meslek örgütlerine yönelik müdahaleler, yurtdışı eğitim olanaklarının yetersizliği.

TARTIŞMA

Eğitim ve Bilgi Düzeyi Öz Değerlendirmelerinin İncelenmesi

Ülkemizde; hekimlerin, tıp fakültesinde hak ve sorumlulukları konusunda eğitim alma oranları %17,6 (16), %24,8 (10), %27 (8) olarak

bildirilirken, meslek içi eğitim alma oranlarının %28,9 (8) ve %41,2 (7) olduğu görülmüştür. Çalışmamızda; tıp fakültesinde hekim hakları eğitimi alma oranı (%72,1) literatüre göre daha yüksek bulunmuştur. Katılımcıların %88'i son 6 yıl içinde (2015-2021) tıp fakültesinden mezun olmuştur. Bu nedenle; çoğu hekimin tıp

fakültesinde UÇEP-2020 kapsamında düzenlenmiş programlara göre eğitim almadığı ve hekim hakları kavramının eğitim müfredatlarına henüz eklenmediği düşünülmüştür (1). Ancak; son yıllarda sağlık hukuku, hasta hakları, hekim sorumlulukları gibi kavramların popüler olmasıyla beraber, eğitimciler; tıp etiği, deontoloji gibi dersler kapsamında konuya daha çok yer vermiş olabilir.

Tıp fakültesinde hekim hakları konusunda eğitim alan katılımcıların yaklaşık 4/5'i aldıkları eğitimin yetersiz olduğunu düşünmektedir. Eğitimciler tarafından hekim haklarına değinilse bile kapsamlı bir aktarım olmaması, derslerde hasta haklarına ve hekimlerin sorumluluklarına odaklanılması gibi nedenlerle katılımcılar, eğitim içeriğini yeterli bulmamış olabilir. Eğitimciler konunun önemini yeterince vurgulamadığından veya yoğun ders temposu sebebiyle, hekimler konuya önem vermemiş olabilir (10). Ülkemizde sağlık sistemi uygulamaları ve yasal düzenlemeler hızlı değişebildiğinden; hekimler, fakültede aldıkları eğitimin güncel olmadığını düşünüyor olabilirler (10). Tıp fakültesinde kapsamlı eğitim almış olsalar bile, hekimlerin meslek hayatlarına başladıklarında etik ve hukuki durumları kendilerinin deneyimlemesi farklı olacaktır. Verilen hiçbir eğitimin, hekimleri tam olarak hazırlaması beklenemez. Ancak, eğitimciler tarafından çalışma hayatında onları neyin beklediği, hakları ile ilgili ne tür sorunlarla karşılaşabileceği vb. aktarılmıyor olabilir.

Katılımcıların; uzmanlık eğitimleri sırasında hasta hakları ve hekim hakları eğitimi alma oranları arasındaki fark (%36,6 ve %29,7) fazla değildir. Hekim hakları konusunda eğitim alan katılımcıların yaklaşık 4/5'i, hasta hakları konusunda eğitim alanların da yaklaşık 3/4'ü aldıkları eğitimin yetersiz olduğunu düşünmektedir. Uzmanlık alanlarının çoğunun çekirdek eğitim müfredatında; "hekim hakları" veya "hasta hakları" konusu bulunmadığından; eğitim kurumunun ya da uzmanlık programlarının eğitim etkinlikleri kapsamında, içerik ve süre bakımından yeterli bir eğitim planlanmamış olabilir (15). Uzmanlık öğrencileri; yoğun çalışma tempoları nedeniyle veya konunun önemini anlayamadıklarından düzenlenen hak konulu eğitimlere katılmamış olabilirler.

Katılımcıların çoğu hekim hakları, hasta hakları ve uzmanlık öğrencilerini ilgilendiren temel yasal düzenlemeler konusunda bilgisini "az" ve "orta" düzey olarak değerlendirmiştir. Eğitim alma oranlarının düşük olmasının, uzmanlık

öğrencilerinin bu konudaki öz değerlendirmelerini etkilediği kanaatindeyiz. Üniversitelerin tıp fakültelerinde uzmanlık eğitimi alan hekimlerden; SBA kadrosunda görev yapanlar özlük hakları ve statüleri bakımından DMK'ye bağlıdır. YÖK kadrosunda olanlar için YK ve Yükseköğretim Personel Kanunu, bu kanunlarda yer almayan durumlarda DMK hükümleri geçerlidir (18). Katılımcılar arasında yabancı uyruklu hekimlerin olması, ülkemizde görev yapan her hekimin haberdar olmasının beklediği DMK hakkında fikri olmayanların oranını kısmen açıklayabilse de; başta TDUEY olmak üzere sorulan yasal düzenlemeler konusunda fikri olmayanların oranı şaşırtıcı oranda yüksektir. Uzmanlık öğrencilerinin %24,3'ünün YK, %17,4'ünün DMK ve %10,2'sinin TDUEY hakkında fikri yoktur. Hekimlerin; yalnızca hasta hakları, kendi hakları veya sağlık hukuku alanında değil, temel hukuk bilgilerinin de yetersiz olabileceği kanısındayız. Bu nedenle; hekimlere verilecek eğitimlerde sağlık hukukunu ilgilendiren mevcut yasal düzenlemelerle ilgili bilgi verilmesinin yanında, sağlık hukuku kaynaklarına nasıl ulaşabileceklerinin ve takip edebileceklerinin vurgulandığı konulara da yer verilmesi uygun olacaktır.

Çalışmamızda; mesleki deneyim süresi ≤ 3 yıl veya yaşı ≤ 28 olan hekimlerin bilgi düzeylerini "az" olarak değerlendirmeleri (sırasıyla %60 ve %59,9) anlamlı olarak yüksektir. İntörnlerin hekim hakları konusundaki görüşleri ile farkındalıklarının değerlendirildiği bir çalışmada; sosyodemografik özellikler ve farkındalık puanları arasında ilişki saptanmamıştır (17). Derhem'in çalışmasında; aktif hekimlik süresi 1-5 sene olanların bilgi düzeyi, 11-15 sene ve ≥ 16 sene olanlara göre daha yeterli bulunmuştur (8). Her iki çalışmada da bilgi ve farkındalık düzeyleri katılımcıların önermelere verdiği doğru yanıt sayısı ile ölçülmüştür. Çalışmamızda, hekimlerin bilgi düzeylerini kendilerinin değerlendirmeleri istenmiş olup daha az tecrübeli ve genç hekimlerin temkinli cevap verdiği düşünülmüştür. Öyle ki; daha deneyimli ve yaşça büyük hekimlerin bilgi düzeylerini "az" ve "orta/yeterli" şeklinde değerlendirme oranları yakındır. Ayrıca, bulgumuz mevcut durumda hekim haklarının verilen eğitimlerden ziyade deneyimlenerek öğrenildiğini düşündürmüştür. Daha az tecrübeli ve genç hekimlerin, hakları konusunda farkındalıklarının artırılması için akranlar arası deneyim paylaşımını arttıracak uygulamalar ya da programlar geliştirilebilir.

Çetin'e göre; hekimlerin tıp hukuku veya hekim hakları ve sorumlulukları konusunda eğitim almalarının, tıp hukuku bilgi düzeyleri ile ilişkisi bulunmamaktadır (7). Derhem'in çalışmasında; hasta hakları eğitimi alınan hekimlerin hakları ve sorumlulukları konusundaki bilgi düzeylerine etkisinin olmadığı, ancak hekim hak ve sorumlulukları ile ilgili meslek içi eğitim alanların bilgi düzeylerinin daha yeterli olduğu bulunmuştur (8). Bu çalışmalarda; en az bir yasal düzenleme okumuş hekimlerin, hiç okumamış hekimlere göre doğru cevap sayılarının daha çok olduğu belirtilmiştir (7,8). Çalışmamızda; hekim hakları ve hasta hakları eğitimi alma durumu ile hekim hakları bilgi düzeyleri arasında ilişki saptanmıştır. Hekim hakları bilgi düzeyi "orta/yeterli" olan uzmanlık öğrencileri; daha çok hekim hakları veya hasta hakları eğitimi almış olanlardır. Alınan eğitimin bilgi seviyesine etkisi, hekimlerin hasta hakları bilgi düzeyi değerlendirmelerinde de görülmektedir. Hasta hakları bilgi düzeyi "orta/yeterli" olan uzmanlık öğrencileri; daha çok bu konuda eğitim alanlardır. Ayrıca, hasta hakları konusunda fikri olmayanların daha çok hekim hakları eğitimi almayan katılımcılar olduğu (%14,1) görülmüştür. Ek olarak; TDUEY, DMK ve YK konusunda fikri olmayanlar; daha çok hekim hakkı eğitimi almamış uzmanlık öğrencileridir. Hem hekim hakları eğitiminin hem de hasta hakları eğitiminin, uzmanlık öğrencilerinin hekim hakları, hasta hakları ve yasal düzenlemeler konusunda bilgi düzeylerine etkisinin olumlu olduğu, yasal düzenlemeler konusundaki farkındalığın, tüm hak ve sorumluluklar açısından farkındalık sağladığı söylenebilir. Bu nedenle, birbirini tamamlayan kavramlar olan hekim hakları ve hasta hakları eğitimlerinin bütüncül yaklaşımla birlikte sunulması önemlidir.

Hekimlerin tıbbi-hukuki konularda bilgi ve eğitim eksikliği evrensel bir sorundur. ABD'de yapılan bir çalışmaya göre; asistan hekimlerin %68,7'si tıp fakültesinin kendilerini tıbbi-hukuki konularda yeterince iyi hazırlamadığını düşünmektedir (19). Başka bir çalışmada; ABD'de acil tıp uzmanlık programlarının tıbbi-hukuki konularda yeterli eğitimi içermediği ve programların %80'den fazlasında tıbbi malpraktis ile ilgili yılda 4 saatten az eğitim verildiği belirtilmiştir (20). Zhao ve arkadaşlarının çalışmasında; genel cerrahi asistanlarının %68,75'i medikolegal konularda bilgi düzeyini "kötü" veya "çok kötü" olarak değerlendirmiştir (21). Dünyada, tıp fakültesi ve uzmanlık eğitimi programlarında uygulanmak üzere; tıp etiği ve sağlık hukuku konusunda

müfredat geliştirme çalışmaları yapılmaktadır. Örneğin; Birleşik Krallık'ta hekimlerin mezuniyet sonrası tıp etiği ve hukuk eğitimi ihtiyaçlarının değerlendirildiği bir çalışmada; hekimlerin görüşlerine göre oluşturulmuş bir müfredat programı önerilmiştir (22). Yaptığımız araştırmada; ülkemiz uzmanlık eğitimi müfredatlarında tıp etiği, sağlık hukuku, hekimlerin özlük hakları gibi konuların bulunmamasından ya da yetersiz olmasından bahseden herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Hak İhlali Deneyimleri ve İlişkili Faktörlerin İncelenmesi

Ülkemizde; mevcut sağlık sistemi uygulamaları, hekimlerin çalışma koşullarını ve haklarını kullanmasını güçleştirmektedir. Hekimlerin çalışma koşullarıyla ilişkili sorunları şöyle sıralanabilir: Bir günde bakılabilecek hasta sayısının sınırının olmaması (16,23), hasta başına ayrılan değerlendirme süresinin yetersiz olması (3,24), ağır iş yükü (25), uzun ve düzensiz çalışma saatleri (23,24,26–29), nöbet sayılarının fazlalığı (24,25), aralıksız 36 saat çalışma/nöbet ertesi izin hakkının kullanılamaması (24, 30, 31), yemek için ara verememe (26), koruyucu ekipman ve donanım eksikliği (24, 26), uygun olmayan çalışma ortamı/yüksek iş kazası riski (32), şiddet ve güvenlik önlemlerinin eksikliği (32, 33).

Çalışmamıza katılan uzmanlık öğrencilerinin üçte ikisinden fazlasının (%69,2) hak ihlali tanıklık deneyimi bulunmaktadır. Bulgumuz, ülkemizde hekim haklarının uygulanmasında sorun olduğunu desteklemektedir. Yine katılımcılar tarafından en çok çalışma koşulları ve güvenlik konulu hakların ihlal edildiğine tanık oldukları belirtilmiştir (Tablo-5). Hekimler; bu soruyu uzmanlık eğitimi öncesi deneyimlerine göre cevaplamış olabilirler. Bunun yanında; günlük çalışma süresi ≥ 8 saat ve belirsiz/değişken olan katılımcıların fazla olması (%54,7 ve %28,3), bir günde bakılan hasta sayısının ($n=3-250$) ve aylık nöbet sayılarının ($n=1-15$) değişken olması, bir ayda 10'dan fazla nöbet tutanların olması (%4,8) gibi bulgularımıza dayanarak, uzmanlık öğrencilerinin eğitim aldıkları kurumdaki çalışma koşullarını hak ihlali olarak değerlendirmiş olabilecekleri de düşünülmüştür.

Bir çalışmada; intörn hekimlerin %19,7'si hekim hakkı ihlaline tanık olduklarını belirtmişlerdir (17). Mesleki deneyim süresi ortalaması yaklaşık 3 yıl olan çalışma grubumuzun henüz meslek

hayatları başlamamış intörn hekimlere göre daha çok hak ihlaline tanık oldukları görülmüştür. Bu sebeple; hak ihlaline tanık olma durumunun hekimlerin sağlık sistemi içinde direkt olarak görev alma durumları ile bağlantılı olduğu düşünülmüştür. İkili ve ark.'larının çalışmasında; mesleki deneyim süresi 3 yıldan fazla olan uzmanlık öğrencilerinin şiddete uğrama sıklığı yani sağlıklı ve güvenli ortamda çalışma hakkının ihlaline tanık olma sıklığı daha fazla bulunmuştur (33).

Çalışmamızda; mesleki deneyim süresi, poliklinikte baktığı günlük hasta sayısı, günlük çalışma saati görece fazla olan ve nöbet tutan uzmanlık öğrencilerinin daha çok hekim hakkı ihlaline tanık olduğu görülmüştür. Çalışma yoğunluğu daha fazla olan hekimler, nitelikli sağlık hizmeti verme haklarının ihlal edildiğini düşünüyor olabilirler. Bir araştırmaya göre; hekimlerin %79'u hastalarına ayırdığı zamanın ve verdiği hizmetin yeterli olmadığını düşünmektedir (24). Nöbet sayıları ile hekim hakkı ihlaline tanık olma durumu arasında ilişki saptanmasa da nöbet tutanlar, tutmayanlara göre hekim hakkı ihlaline daha çok tanık olduklarını belirtmişlerdir. Nöbet tutan uzmanlık öğrencilerini ilgilendiren; nöbet sıklığı, nöbet ertesi izni, nöbet ücreti konularındaki sorunlar, katılımcıların cevaplarını etkilemiş olabilir.

Hekimlerin hak ihlalinin deneyimlemeleri, hakları konusundaki farkındalık düzeylerini arttırabilir. Öte yandan hakları konusunda farkındalığı az olan hekimlerin hak ihlallerini tanıma konusunda yetersiz olabilecekleri de unutulmamalıdır (17). Ancak; çalışmamızda uzmanlık öğrencilerinin, hekim hakları konusunda eğitim alma durumları ve bilgi düzeyleri ile hekim hakkı ihlaline tanık olma durumları arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır.

Hekim Hakları Konusundaki Sorunlara Yönelik Görüşlerin İncelenmesi

Çalışmamıza katılan uzmanlık öğrencileri; günümüzde en sık çalışma koşulları (%90,5), maaş (%89,5), hasta-hekim ilişkileri (%86,9) ile ilgili hekim haklarında sorun olduğunu düşünmektedir. Ülkemizde farklı hekim gruplarıyla yapılan çalışmalarda da benzer konulardaki sorunlara işaret edilmiştir. İntörn hekimlerin katıldığı bir çalışmaya göre, hekimlerin en önemli güncel sorunları; şiddet, mesai/nöbet saatlerinin fazlalığı, mesleğin değersizleştirilmesi, performansa bağlı maaş sistemidir (17). Uzmanlık öğrencilerinin en çok karşılaştığı

sorunlar; tıpta uzmanlık eğitiminin niteliği, nöbet ertesi izinler (31), çalışma saatlerinin fazlalığı, daha önemsiz işlerin verilmesi, hastalarla iletişim sıkıntısı yaşanması şeklinde belirtilmiştir (25). Genel cerrahlar arasında mesleki tükenmişliğin araştırıldığı bir çalışmada; maaş sistemi, sağlık çalışanlarına yönelik şiddet, tıbbi uygulama hatası davaları, çalışma koşulları, hasta yükü/hacmi, sağlık personeli sayısının yeterliliği, mobbing, çalışma saatleri konularında sorunlar olduğu belirtilmiştir (28).

Uzmanlık öğrencilerinin özlük ve sosyal hakları, görev yaptıkları kadro türlerine göre değişmektedir. Yabancı uyruklu hekimlere diğer uzmanlık öğrencilerine göre çok düşük miktarda maaş ödemesi yapıldığı, ek ödeme alamadıkları, sağlık sigortalarını kendilerinin yaptırmak zorunda olduğu bilinmektedir (5). Çalışmamızda; sosyal güvenlik hakları açısından dezavantajlı yabancı uyruklu hekimler; YÖK kadrosundaki uzmanlık öğrencilerine göre bu konuda sorun olduğunu daha çok (sırasıyla, %77,8 ve %44,1) düşünmektedir.

Yakın dönemde; sağlıkta şiddet, tıbbi uygulama hataları, maaş ve ek ödemeler, uzmanlık öğrencilerinin nöbetleri konularında "Beyaz Reform" olarak adlandırılan sistemi iyileştirmeye yönelik düzenlemeler yapılmıştır (34–39). Son düzenlemelerin çalışmamıza katılan uzmanlık öğrencileri tarafından da tanımlanan hekim haklarının sorunlu alanlarında yapıldığı görülmektedir. Ancak; bu düzenlemeler SBA ve YÖK kadroları ile sınırlı kalmış, YBU kadrolarına yönelik herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Uzmanlık öğrencileri kadro türleri arasında özlük hakları açısından eşitlik sağlanmalıdır.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Hekim hakları eğitimi alma ve bilgi düzeyi konusundaki sonuçlar; tıpta uzmanlık öğrencilerinin öz değerlendirmelerine dayanmaktadır. Mevcut yasal düzenlemelerde yapılan değişiklikler veya yeni düzenlemeler; uzmanlık öğrencilerinin hekim hakları konusundaki bilgi düzeylerini, farkındalıklarını ve görüşlerini etkileyecektir. Çalışmamız kesitsel tipte olduğundan, hekim hakları konusundaki bilgi düzeyi öz değerlendirmeleri ve ilişkili değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkisinin yönü belirsizdir. Çalışmamız katılımcıları; yalnızca bir üniversite hastanesindeki tıpta uzmanlık öğrencilerini içermektedir. Ülkemizde tıpta uzmanlık eğitimi verilen diğer kurumlarda görev yapan uzmanlık öğrencilerinin ve diğer hekim

gruplarının bakış açılarının farklı olması da olasıdır. Bu nedenle; elde ettiğimiz bulgular ülkemiz için genellenememektedir. Uzmanlık öğrencilerinin yaklaşık 1/3'üne ulaşılabildiği olması çalışmamızın bir başka sınırlılığıdır.

SONUÇ

Tıpta uzmanlık öğrencilerinin hekim hakları konusundaki eğitim ve bilgi düzeylerine ilişkin öz değerlendirmelerini, hak ihlali deneyimlerini ve hekim haklarının güncel sorunlarına yönelik görüşlerini incelediğimiz bu çalışmada; katılımcıların çoğu (%87) hekim hakları konusundaki bilgisini "az" ve "orta" düzey olarak belirtmiş olup uzmanlık öğrencilerinin bu konuda kendilerini eksik buldukları ve eğitime gereksinim duydukları gösterilmiştir. Tıp fakültesi eğitimi döneminde hekim hakları konusunda eğitim alma oranı (%72,1), uzmanlık eğitimi dönemindeki oranın (%29,7) yaklaşık 2,5 katıdır. Tıp fakültesinde ve uzmanlık eğitimleri sırasında hekim hakları konusunda eğitim alan katılımcıların yaklaşık 4/5'i aldıkları eğitimin yetersiz olduğunu düşünmektedir. Çalışmamızda; hem hekim hakları eğitiminin hem de hasta hakları eğitiminin, hekim hakları, hasta hakları ve yasal düzenlemeler konusunda bilgi düzeylerine etkisinin olumlu olduğu gösterilmiştir. Hem tıp fakültesi hem de uzmanlık eğitim programlarında hekim hakları öğretimine daha fazla zaman ve kaynak ayrılması gerekmektedir. Tıp fakülteleri, eğitim programlarını UÇEP-2020 standartlarına uygun hale getirmelidir. Uzmanlık eğitim programlarında, hekim hakları ve hasta hakları eğitimlerine ayrıca önem verilmelidir. Tüm uzmanlık eğitimi müfredatlarına hekim hak ve sorumlulukları konusunda hedefler konulmalı, hekimlerin karşılaşılabileceği hukuki-etik durumlar ile bu durumlardaki haklarına yer verilmelidir.

Kaynaklar

1. Mezuniyet Öncesi Tıp Eğitimi Ulusal Çekirdek Eğitim Programı-2020. Erişim adresi: <https://www.yok.gov.tr/kurumsal/idari-birimler/egitim-ogretim-dairesi/ulusal-cekirdek-egitimi-programlari>. Erişim tarihi: 22.05.2022.
2. Türk Tabipleri Birliği Hekim Hakları Bildirgesi. Kabul tarihi: 26.06.2009. Güncelleme tarihi: 24.11.2019. Erişim adresi: https://www.ttb.org.tr/makale_goster.php?Guid=484cccb8-9041-11ea-9b7d-6d38d16eb233. Erişim tarihi: 28.12.2021.
3. Görür Tuncel N. Hasta hakları ile çalışan hakları içerisinde hekim haklarının birbirini etkileyen faktörlerinin tıp etiği açısından analizi: Hekim görüşleri. Tez Danışmanı: Doç. Dr. Elif Atıcı. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
4. Az A, Karaman Mİ. COVID-19 günlerinde hekim haklarını tekrar düşünmek. Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuk ve Tarih Dergisi. 2022;30(1):89-95.

Verilecek eğitimlerin hekim hakları bilgi düzeyleri üzerinde uzun dönemde etkili olması sağlanmalıdır. Hekim hakları konusu; devamlı gelişme ve pekiştirme gerektirdiğinden, hekimlerin bilgi düzeyleri sürekli eğitim kapsamında hizmet içi eğitimler, kurslar, seminerler vb. etkinliklerle desteklenmelidir.

Uzmanlık öğrencilerinin üçte ikisinden fazlasının (%69,2) hekim hakkı ihlaline tanık olduğu çalışmamızda; mesleki deneyim süresinin, günlük hasta sayısının, günlük çalışma saatinin daha fazla olması ve nöbet tutma durumu; hekim hakkı ihlali tanıklığı ile ilişkilendirildi. Uzmanlık öğrencileri; en sık çalışma koşulları (%90,5), maaş (%89,5), hasta-hekim ilişkileri (%86,9) konusundaki hekim haklarında sorun olduğunu düşünmekteydi. Ülkemizde, hekim haklarının korunması ve geliştirilmesi konusunda uygulanabilir yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır. Hekim haklarının açıkça tanımlanması, mevcut yasal düzenlemelerde yer alan durumlarla birlikte değerlendirilerek konumlandırılması gerekmektedir. Hekimlerin çalışma yaşamları (çalışma koşulları, işin ekonomik getirisi gibi) desteklenmeli, meslek itibarları yeniden oluşturulmalı, çalışma ve sosyal güvenlik hakları geliştirilmelidir.

Hekimler; hakları konusunda önce kendileri bilgiye açık ve araştırmacı olmalıdır. Bu yaklaşım; mesleki sorunların ve kaynağının ortaya konması açısından da önemlidir. Literatür; hekim hakları konusunun ve sorunlarının gelişim ve değişim hızının gerisindedir. Gündemi takip edecek nitelikte ve düzenli olarak çalışma yapılması, bu konuda ilerleme kaydedilmesi için gereklidir.

Çıkar çatışması: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

5. TTB Asistan ve Genç Uzman Hekimler Kolu, 24.04.2021 tarihli Asistan Hekim Olmak Çalıştay Raporu. Erişim adresi: https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=59aacb8c-a4f8-11eb-ae7d-85666df1736a. Erişim tarihi: 01.07.2022.
6. Demirel B. Hekimin yasal sorumlulukları. Gazi Tıp Dergisi. 2005;16(3):99-106.
7. Çetin E. Hekimlerin tıp hukuku ve mevzuatlar hakkında bilgi düzeyi ve davranışları. Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ahmet Keskin. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi; Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Tıpta Uzmanlık Tezi, 2018.
8. Derhem B. Hekimlerin mevzuata göre sahip oldukları haklar ve cezai sorumlulukları konusunda bilgi düzeyi ve davranışları. Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Ungan. Ankara: Ankara Üniversitesi; Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Tıpta Uzmanlık Tezi, 2016.
9. Karakuş Yılmaz B, Topcu H, Acar YA. Acil hekimlik perspektifinden hekimlerin hukuki yükümlülüklerinin değerlendirilmesi. Şişli Etfal Hastanesi Tıp Bülteni. 2017;51(2):142-8.
10. Ayvaz A, Ekin İ, Savcı C, Şerbetçi G. Kamu kurumlarında çalışan hekimlerin sağlık hukukuna bakışının değerlendirilmesi. Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku ve Tarihi Dergisi. 2018;26(2):49-56.
11. Çınar Tanrıverdi E. Erzurum il merkezinde görev yapan hekimlerin, hasta hakları konusunda bilgi, tutum, davranışları ve etkili faktörlerin değerlendirilmesi. Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mustafa Talip Şener. Erzurum: Atatürk Üniversitesi; Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2019.
12. Mezuniyet Öncesi Tıp Eğitimi Ulusal Çekirdek Eğitim Programı-2014. Erişim adresi: https://www.ktu.edu.tr/dosyalar/medtip_752c6.pdf. Erişim tarihi: 12.12.2022.
13. Tıpta ve Diş Hekimliğinde Uzmanlık Eğitimi Yönetmeliği. Resmî Gazete Tarihi: 26.04.2014, Resmî Gazete Sayısı: 28983. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19629&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>. Erişim tarihi: 24.03.2022.
14. Tıpta ve Diş Hekimliğinde Uzmanlık Eğitimi Yönetmeliği. Resmî Gazete Tarihi: 03.09.2022, Resmî Gazete Sayısı: 31942. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/09/20220903-2.htm>. Erişim tarihi: 08.09.2022.
15. T.C. Sağlık Bakanlığı Tıpta Uzmanlık Kurulu, Tıp ve diş hekimliği alanlarındaki uzmanlık dallarının çekirdek müfredatları. Erişim adresi: <https://tuk.saglik.gov.tr/TR-82498/mufredatlar.html>. Erişim tarihi: 23.06.2022.
16. Teke H, Alkurt Alkan H, Başbulut AZ, Cantürk G. Tıbbi uygulama hataları ile ilgili kanuni düzenlemelere hekimlerin bakışı ve bilgilendirme düzeyi: Anket çalışması. Türkiye Klinikleri Adli Tıp ve Adli Bilimler Dergisi. 2007;4(2):61-7.
17. Yaşar D. Seçilmiş bir tıp fakültesi dönem VI öğrencilerinin hekim hakları konusundaki görüş ve farkındalık durumlarının incelenmesi (2018). Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi. 2019;28(3):181-190.
18. Kara M. Tıpta uzmanlık eğitimi ve öğrencileri ile ilgili mevzuat ve mahkeme kararları. Aktaş EÖ, Kaya A, editörler. Tıpta uzmanlık eğitimi ve uzmanlık öğrencilerinin hak ve sorumlulukları. 1. baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2021. s.34-44.
19. Chen C, Kotliar D, Drolet B. Medical education in the United States: do residents feel prepared? Perspect Med Educ. 2015;4:181-5.
20. Hughes KE, Cahir TM, Nordlund D, Keim SM, Hughes PG. Fear not: Utilizing simulation for medical malpractice education. J Med Educ Curric Dev. 2022;9:1-7.
21. Zhao B, Cajas-Monson LC, Ramamoorthy S. Malpractice allegations: A reality check for resident physicians. Am J Surg. 2019;217(2):350-5.
22. Machin LL, Latcham N, Lavelle C, Williams RA, Corfield L. Exploring the perceived medical ethics and law training needs of UK foundation doctors. Med Teach. 2020;42(1):92-100.
23. Mete B, Değer M, Pehlivan E. Doktorlarda mesleki tükenmişlik sendromuna çalışma yaşam kalitesinin etkisi. Anatolian Clinic the Journal of Medical Sciences. 2020;25(2):94-101.
24. Türkiye'de doktorların yaşam kalitesi araştırması. Türkiye Raporu, Mayıs 2022. Erişim adresi: <https://turkiyeraporu.com/arastirma/mayis-ayi-ozel-dosyasi-turkiyede-doktor-olmak-7971/>. Erişim tarihi: 30.06.2022.

25. Uyar M, Eren G, Yücel M. Bir üniversite hastanesinde araştırma görevlisi olarak çalışan hekimlerin tükenmişlik düzeyi ve iş doyumunu durumları ve etkileyen faktörlerin değerlendirilen kesitsel çalışma. Türkiye Klinikleri Tıp Bilimleri Dergisi. 2021;41(3):234-41.
26. Acil Servis hekimleri özlük hakları anketi sonuçları. İzmir Tabip Odası. Yayın tarihi: 05.10.2021. Erişim adresi: <http://www.izmirtabip.org.tr/basin-aciklamasi-acil-servis-hekimleri-sorunlarına-acil-cozum-istiyorlar>. Erişim tarihi: 01.07.2022.
27. Aslan D, Şengelen M, Erişgen G. Hekimler arasında tükenmişlik durumu ve ilişkili faktörler araştırma raporu. Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları; 2021. Erişim adresi: https://www.ttb.org.tr/yayin_goster.php?Guid=9fe6e136-71f2-11ec-a83c-469e4684c346. Erişim tarihi: 18.06.2022.
28. Celik SU, Aslan A, Coskun E, Coban BN, Haner Z, Kart S, Skaik MNI, Kocer MD, Ozkan BB, Akyol C. Prevalence and associated factors for burnout among attending general surgeons: a national cross-sectional survey. BMC Health Serv Res. 2021;21(1):39.
29. Türk Tabipleri Birliği ortak görüş 2010 anket verileri: Hekimlerin çalışma koşulları, işyükü ve işgücüne ilişkin ortak görüş. Erişim adresi: https://www.ttb.org.tr/yayin_goster.php?Guid=de020b88-9472-11e7-914a-a458ccf77150. Erişim tarihi: 19.06.2022.
30. Sakızcı Uyar B, Alptekin A, Dönmez A. Impact of the COVID-19 pandemic on anaesthesiology and reanimation residency training in Turkey. Turk J Anaesthesiol Reanim. 2022;50(1):29-33.
31. Yılmaz Y, Uçar E, Ertin H. Tıpta uzmanlık eğitimi ve asistan hekimlerin sorunlarının irdelenmesi: Bir anket çalışması. Tıp Eğitimi Dünyası. 2019;18(54): 21-9.
32. Yalcin Ocak N, Yesilaras M, Eyler Y, Hakoglu O. Occupational accidents of emergency medicine residents in Turkey. Int J Occup Saf Ergon. 2021;12:1-6.
33. İkişik H, Kutay Yılmaz F, Karacanoğlu A, Kadayif A, Güven İ, Özdemir GM ve ark. Araştırma görevlisi hekimlerin sağlıkta şiddete maruz kalma durumları ve sağlıkta şiddet konusundaki düşüncelerinin değerlendirilmesi. Abant Tıp Dergisi. 2021;10(1):55-64.
34. Sağlık Bakanlığı Ek Ödeme Yönetmeliği. Resmî Gazete Tarihi: 12.08.2022, Resmî Gazete Sayısı: 31921. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/08/20220812-9.htm>. Erişim tarihi: 08.09.2022.
35. Türk Ceza Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Resmî Gazete Tarihi: 27.05.2022, Resmî Gazete Sayısı: 31848. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/05/20220527-7.htm>. Erişim tarihi: 08.09.2022.
36. Sağlık Meslek Mensuplarının Tıbbî İşlem ve Uygulamaları Nedeniyle Soruşturulmasına ve İdarece Ödenen Tazminatın Rücu Edilmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. Resmî Gazete Tarihi: 15.06.2022, Resmî Gazete Sayısı: 31867. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/06/20220615-14.htm>. Erişim tarihi: 14.07.2022.
37. Sağlıkla İlgili Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Resmî Gazete Tarihi: 23.06.2022, Resmî Gazete Sayısı: 31875. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/06/20220623-11.htm>. Erişim tarihi: 08.09.2022.
38. Devlet Memurları Kanunu ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Resmî Gazete Tarihi: 05.07.2022, Resmî Gazete Sayısı: 31887. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/07/20220705-1.pdf>. Erişim tarihi: 08.09.2022.
39. Aile Hekimliği Sözleşme ve Ödeme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. Resmî Gazete Tarihi: 25.08.2022, Resmî Gazete Sayısı: 31934. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/08/20220825-18.pdf>. Erişim tarihi: 08.09.2022.